



SCALA PARADISI

АКАДЕМИКУ ДИМИТРИЈУ БОГДАНОВИЋУ
У СПОМЕН

СЛОВЕНСКИ И СРПСКИ СРЕДЊИ ВЕК
Књига 1



ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SERBICA

SECTIO GLOTTOLOGICA ET LITTERARIA

COLLEGIUM PALAEOSLAVICUM
SLAVICA ET SERBICA MEDIAEVALIA

Volumen I

SCALA PARADISI
SCRIPTA IN MEMORIAM
DEMETRII BOGDANOVIĆ VIRI ACADEMICI
1986–2016

Acceptum in Sectionis glottologicae et litterariae conventu vi, die xxvi mensis
Iunii, anno mmxviii, auctoribus Jasmina Grković-Major, Academiae socia
ordinaria et Anatolij Arkadjevič Turilov, Academiae socio extraneo

Redactores

Anatolij Arkadjevič Turilov, Academiae socius extraneus, Tatjana Subotin-Golubović,
univ. profestrix, Irena Špadijer, univ. profestrix, Nataša Dragin, univ. profestrix,
mag. Dušica Grbić et Katarina Mano-Zisi

BELGRADI
MMXVIII

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

СТАРΟΣЛОВЕНСКИ ОДБОР
СЛОВЕНСКИ И СРПСКИ СРЕДЊИ ВЕК

Књига 1

SCALA PARADISI

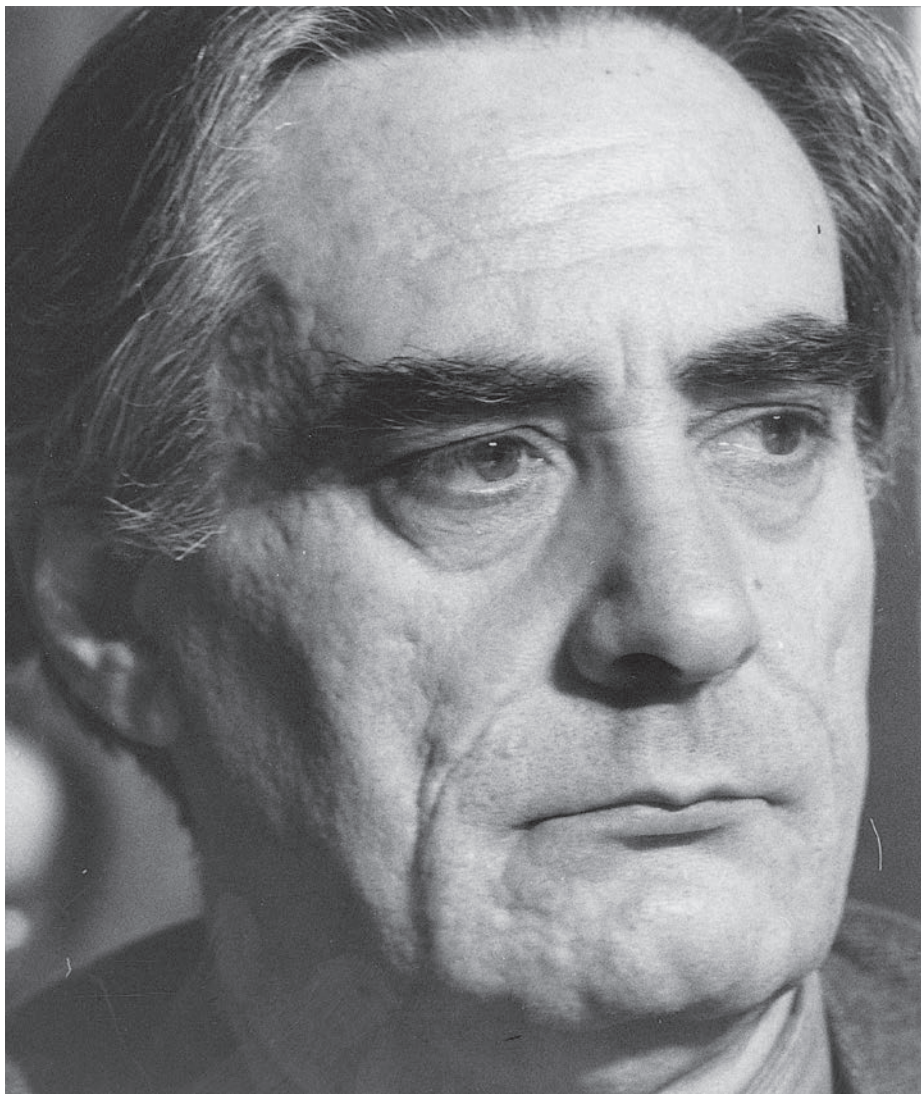
АКАДЕМИКУ ДИМИТРИЈУ БОГДАНОВИЋУ
У СПОМЕН
1986–2016

Примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности, од 26. јуна
2018. године, на основу реферата академика Јасмине Грковић-Мејџор
и иностраног члана Анатолија Аркадјевича Турилова

Уредници

Анатолиј Аркадјевич Турилов, инострани члан САНУ, проф. др Татјана
Суботин-Голубовић, проф. др Ирена Шпадијер, проф. др Наташа Драгин,
мр Душица Грбић и Катарина Мано-Зиси

БЕОГРАД
2018



Luigi Forgasoli

Димитрије Богдановић (из породичне архиве)

УВОДНА РЕЧ

Академик Димитрије Богдановић (1930–1986), по образовању теолог и правник, оставио је својим делом блистави траг у српској медијевистици. Био је свестрани проучавалац српске средњовековне духовне културе и књижевности, као и српског рукописног наслеђа у целини, сагледавајући их из различитих углова и тиме утирући пут у многим областима истраживања. Као начелник Археографског одељења Народне библиотеке Србије и професор на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду несегично је преносио знање млађим генерацијама, образујући многе нараштаје научних посленика.

У научном раду значајну пажњу посветио је византијским темељима српске средњовековне културе и рецепцији византијске књижевности. Једна од омиљених тема била му је Лествица светог Јована Лествичника. Објавио је њен превод, као и монографију *Јован Лествичник у византијској и старој српској књижевности*, засновану на докторској дисертацији. У жељи да корене српске духовности приближи савременицима писао је у више наврата о исихазму, посебно о неоплатонизму у исихастичкој књижевности код Срба, о социјалној теологији Јована Златоустог, о Светим оцима и учитељима цркве, рецепцији византијског богословља у Србији XIV и XV века, о књижевности као чиниоцу интеграције византијско-словенског Балкана, о византијском књижевном канону у српским службама средњег века. Редиговао је превод *Поетике рановизантијске књижевности* Сергеја С. Аверинцева, обогативши књигу врсним предговором *На њушевима њеориској проучавања рановизантијске књижевности*. У низу прилога посвећених појединим питањима средњовековне књижевности у Срба издвајамо студију *Развој жанрова у српској књижевности XIII века*, као и више од стотину одредница у *Речнику књижевних њермина*. Средњовековној култури приступао је као целини, заснованој на јединственом погледу на свет, те је писао и о односу књижевности и ликовне уметности. „Закон лепоте као свеопшта норма људског постојања захтевао је да буде исказан и у стварању писаном речју“, изрекао је једном приликом. Своја књижевнотеоријска и историјскокњижевна проучавања крунисао је поглављима у вишетојној *Историји српског народа* и књигом *Стара српска књижевност*.

Хвале је вредна и његова посвећеност приређивању, критичком издавању и превођењу старих споменика. Учествовао је у припреми прва два тома издања *Законика цара Стефана Душана*, у којима је објављено шест преписа овога текста, објавио *Софијску службу светом Сави, Карејски њишик светиога Саве, Србљак. Службе, канони, аканџисџи, I–IV* (у сарадњи са Ђорђем Трифуновићем), Теодосијево *Жиџије Пеџра Коришког, Жиџије Ђорђа Краџовца, Еџисџолије кир-Силуанове, те Маџиџин аџосџол*. Саставио је и данас у издавању споменика незаобилазни текст *Правила за криџичка издања сџарих срџских џисаџа*. Био је и један од покретача едиџије *Сџара срџска књижевносџи*, чији је циљ био да дела средњег века кроз преводе приближи савременом читаоцу. Са својим учитељем Владимиром А. Мошином приредио је критичко издање Вуковог превода *Новог завџеџа* у оквиру *Сабраних дела Вука Караџића*.

Пажњу је посвећивао и проблемима текстологије и лексикографије. У овој области драгоцени су његови радови *Тексџолошко изучавање џравних сџоменика средњовековне Срџије, Недиблиџска џрађа у речнику сџарословенског језика срџске редакџије* и *О неким џиџиџањима лексикоџрафске обраде јужнословенских ћирилских сџоменика срџске редакџије*.

Проучавао је српско писано наслеђе у многим рукописним збиркама (Хиландар, Савина, Библиотека Епархије арадске, Дечани, Пећка патријаршија, Никољац, Цетињски манастир и др.). Продубио је приступ који је усвојио од Владимира А. Мошина на пољу археографије и палеографије, а своја начела изложио је у програмском раду *Меџод оџиса рукоџиса у Археоџрафском одељењу Народне диблиџтеке СР Срџије у Беоџраду*. Поред више прилога у којима је изнео резултате својих истраживања (*Сџара срџска рукоџисна књиџа и џроблем реконсџрукџије њених фондова, Ђирилска џалеоџрафија и кодиколоџија у Јуославији, Персџекџиве књижевноисџоријских исџираживања у збиркама словенских рукоџиса Свеџе Горе, Археоџрафски џројекџи у Срџији* итд.), објавио је и две монографске синтезе: *Канџалог ћирилских рукоџиса манасџира Хиландара, I–II*, и *Инвенџар ћирилских рукоџиса у Јуославији (XI–XVII века)*.

„Био је то човек сасвим изузетних особина“, написала је академик Ирена Грицкат, један од његових блиских сарадника. Красили су га, како каже, велика интелектуална и духовна острашћеност, многострана и необична знања, моћ усредсређивања, организаторска умешност, тактични приступ саговорницима, дар лепе речи, мирна углаћеност, те јасноћа и брзина мишљења. „Он је, по некој особеној интуиџији, по дубоко проџуховљеној поистовећености са предметом свога рада, био непоновљив.“

Академик Димитрије Богдановић је, поред бројних дужности које је имао у Српској академији наука и уметности, био оснивач и први председник Старословенског одбора, утемељеног 1982. године. У знак захвалности за наслеђе које нам је оставио и поштовања према његовом неуморном раду, едицију Старословенског одбора САНУ *Словенски и српски средњи век (Slavica et Serbica mediaevalia)* започињемо њему посвећеном споменицом.

Академик Јасмина Грковић-Мејдор

ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И РУКОПИСНО НАСЛЕЂЕ

О ЈЕДНОМ МЕСТУ У ПОВЕЉИ СТЕФАНА НЕМАЊИЋА ХИЛАНДАРУ

БРАНИСЛАВ ТОДИЋ

Апстракт. – Крај аренге у повељи великог жупана Стефана Немањића манастиру Хиландару (око 1207) добро је објављен, али се најчешће погрешно преводи. Уместо Стефанове намере да се буде код гроба светог Симеона монаха, ово место треба превести као Стефанову жељу да дође у Хиландар и постане монах крај гроба свог оца светог Симеона. Тек треба испитати да ли је та Стефанова жеља за монашењем била стварна или изречена у одговарајућем контексту повеље.

Кључне речи: Стефан Првовенчани, повеље, књижевност, преводи

Повеља великог жупана Стефана Немањића манастиру Хиландару представља изузетно занимљив даровни акт који је својом вишеслојном садржином привукао знатну пажњу историчара, филолога и историчара књижевности и уметности.¹ Недавна студија о другачијем датовању повеље (око 1207–1208)² показује да овај споменик још није до краја истражен и да се веома осећа недостатак његовог критичког издања.

Међу деловима повеље који захтевају боље објашњење постоји једно место које ствара забуну не толико по томе како је објављено, колико по његовом разумевању, што се најбоље огледа у преводима на савремени језик. Подсећамо да је повеља објављивана више пута, при чему нам се чини да је и даље најбоље њено прво потпуно издање.³ То проблематично место налази се на крају опширне и лепе аренге, а пре диспозиције. Пошто је стигао на Свету Гору, свети Симеон је пронашао разрушени манастир Ваведења Богородице у Милејама и потрудио се да га обнови,

* Бранислав Тодић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

¹ Наводимо значајније студије о повељи: Соловјев 1925, 62–89; Hafner 1964, 54–63 et passim; Радојчић 1966, 41–50; Маринковић 1973, 3–19; Марјановић-Душанић 1997, 104–109, 195–196, 280–282, и другде; Јерковић 1997, 123–138; Јерковић 1998, 19–33; Стефан Првовенчани 1999; Шпадијер 2015, 113–126.

² Бубало 2010, 233–240.

³ Соловјев 1925, 66–71. Остала издања: Новаковић 1912, 385–386 (у изводу); Korablev 1915, 371–375; Стефан Првовенчани 1999, 3–12; Živković et al. 2000, 27–32; Јовановић 2000, 646–649; Мошин и др. 2011, 80–83.

подстичући у томе и сина Стефана; овај је то и учинио, последујући је-ванђељским заповестима. Ауктор повеље затим каже:

и си поменујушоу днѣ жнзнь чьстѣноу славныю дн родителю· како красота како дрѣжанне днра· како слба и бгѣтство· о нищелюбье· въ скорѣ бжне любленне къ себѣ привлѣче· помышль въ себѣ некли споденѣтѣ де вадка дон ис хѣ тоуижде же поклоньникоу быти· оу прѣстѣне владѣце нше бѣе· и свѣтилоу неоугашеноу быти въ храмѣ же· и оу гроба чьстѣнаго и бгѣвѣрнаго старца гна дн стаго снмеона дннхъ· спдобленъ бнхъ быти емоу с нимъ ктиторъ и слоужитель и обновнхъ его млтваци его.⁴

Соловјев је коректно објавио овај одломак; једино је испустио некли и же после тоуижде, реч дрѣжанне не треба писати са љ на крају, а уместо спдобленъ бнхъ треба спдобленъ бихъ. Реч дннхъ – то посебно истичемо – објавио је правилно, с танким јером на крају.⁵ Ову су реч, међутим, Корабљов,⁶ Новаковић⁷ и Јовановић⁸ читали као дннхѣ (светаго снмеона дннхѣ), иако је она читко написана и разговетно се чита.

Застали смо код ове речи јер није свеједно да ли је написана у номинативу (дннхъ) или у генитиву (дннхѣ), јер то битно мења смисао реченице. Колико смо могли да установимо, сви су преводиоци Стефанове повеље Хиландару користили овај други облик речи и утицали да се цео одломак о коме говоримо разуме на један начин. Први је то учинио Лазар Мирковић, који је иначе текст повеље преводио по Соловјевљевом издању. У његовом преводу он овако гласи:

„И пошто помињем овај часни живот славних ми родитеља, како (беше) красота, како држање света, како слава и богатство, о ништељубљу, убрзо Божје љубљење (љубав) себи привуче, помислив у себи: достојиће ме Владика мој Исус Христос да ту будем поклоник у пресвете Владичице наше Богородице, и да у њезину храму буде неугашено светило, и код гроба часнога и благовернога старца господина ми светога Симеона монаха. Бих достојен да му будем с њим ктитор и служитељ. И обнових га његовим молитвама“.⁹

⁴ Текст наводим по сопственом читању повеље, без икаквих интервенција (осим раздвајања речи), како би био што верније пренет.

⁵ Соловјев 1925, 70.

⁶ Korablev 1915, 374.

⁷ Новаковић 1912, 385.

⁸ Стефан Првовенчани 1999, 12.

⁹ Мирковић 1939, 166. Мирковићев превод је неколико пута прештампаван: Трифуновић 1967, 48–58 (наведено место на страни 51); Стефан Првовенчани 1994, 36 (без имена преводиоца); Блечић 1996, 191–198 (без имена преводиоца).

Двадесетак година касније, Драгољуб Павловић и Радмила Маринковић су начинили нов превод повеље, у коме је наведено место преведено другачије него код Мирковића, чијим су се преводом иначе ови аутори служили:

„И сећајући се часног живота славних ми родитеља, како лепоту, како владање народом, како славу и богатство ка ништељубљу Божја љубав к себи привуче, помислих у себи да ме удостоји владика мој Исус Христос да будем поклоник ту у пресвете владичице наше Богородице, и да буде неугашено светило у храму њену и крај гроба часног и благоверног старца, господина ми светога Симеона монаха, с којим бејаш удостојен да будем китор и служитељ манастира. И обнових га молитвама његовим“.¹⁰

Смисао овог одељка повеље, према његовим преводима, протумачен је овако: Стефан се с поштовањем сећа родитеља, угледа се на њих и жели да и сам буде поклоник у храму Богородице Хиландарске и светило код гроба часног и благоверног старца, светог Симеона монаха.¹¹ Да ли с ослонцем на ове преводе, или независно од њих, тако су ово место разумели и његови преводиоци на француски и енглески језик. На француском је само препричана садржина повеље, па и овај одломак: „Se souvenant de la vie plaine d'honneur de son glorieux parents, Etienne aurait voulu aller en pèlerinage à l'église de la Vierge [de Chilandar], dont la lumière ne doit jamais s'éteindre, et à la tombe de son seigneur, le moine saint Siméon“.¹² На енглески је преведен цео пасус:

„And, as I mentioned, this honorable life of my glorious parents – [as it had been] beauty, the image of the world, the glory and the richness, and how these things attract God's attention, I had thought to myself: „My Lord, Jesus Christ, will allow me to be a follower of the most holy Lady, the Mother of God, and that in her church should be eternal light, as well as at the honourable and true believing old man, my lord, holy Simeon, the monk“.¹³

Мора се признати да је оваквом разумевању наведеног места много допринео Александар Соловјев у пропратној расправи свог издања

¹⁰ Павловић, Маринковић 1975, 110. Веома слични преводи овоме постоје у књигама: Стефан Првовенчани 1988, 55–59, посебно 58 (прештампано у: *Хиландар у књијама. Христотомаша и кашалот изложде*, Београд 1998, 38–40); Стефан Првовенчани 1999, 3–13, посебно 11; Јовановић 2000, 26–29, посебно 29. Професор Маринковић је још једном превела повељу, ослањајући се у још већој мери на Мирковића: Маринковић 1996, 30.

¹¹ Јухас-Георгијевска 1998, 13; Стефан Првовенчани 1999, XV.

¹² Živojinović et al. 1998, 5.

¹³ Živković et al. 2000, 35.

повеље. Говорећи о смерном расположењу које је обузело Стефана после Симеоновог позива да обнови Хиландар и да му буде ктитор, Соловјев је претпоставио да је Стефан на вест о очевој смрти похитао на Свету Гору, чим су му државни послови дозволили.¹⁴ Ова његова претпоставка, међутим, била је убрзо одбачена као потпуно неоснована.¹⁵ Био је то и добар повод да се боље објасни ово место у повељи.

Први га је тачно разумео Драгутин Анастасијевић; он се варао у погледу датума повеље, али не и смисла одломка којим се овде бавимо. Велики жупан Стефан је био удостојен да буде ктитор манастиру с оцем и „сећајући се часнога живота својих родитеља, жели, нека би и сам био богом сподобљен за помисао, да и он једном буде поклоник и неугашено светило у Хиландару, и монах код тамошњег гроба часног и боговерног старца, свог оца“.¹⁶

То што је Анастасијевић тачно разумео, Драгутин Костић је, поводом тобожње Стефанове посете очевог гроба у Хиландару, до краја објаснио. Соловјевљево домишљање – каже Костић – „заснива се на недовољно тачном разумевању текста: помышль въ свѣѣ: сподобити мѣ (тј. да ће ме сподобити) владика цон Исусъ Христосъ тоужде (такође ту, у Хиландару) поклоникоу быти (некад, доцније) ... и оу (крај) гроба ... господина дн светога симеона мнихъ; (а дочеках одмах и) сподобленъ быхъ быти емоу с нимъ (са Симеоном) ктиторъ и слоужитель. Стефан ту казује само своју, у себи‘ скривену жељу, помисао‘: да се не само поклони гробу очеви у Хиландару, па да се врати, него такође, да као и Сава, буде ту монах крај гроба очева; а не казује да му је та жеља извршена као што је извршена указана му част да уз оца и с њим заједно буде ктитор. Зато је за прву жељу и употребио футурални презент (сподобити) а за извршену част аорист (сподобленъ быхъ). И какав би он то заветник и био, да га је Христос заиста сподобио да изврши помисао, а он је извршио само у пола: дошао у Хиландар, поклонио се гробу и – вратио се, не поставши и мних у гроба очева?“¹⁷

Овome не треба ништа додавати, већ само истаћи прави смисао спорног места. Нашавши запустели некадашњи манастир на Светој Гори, који се сада зове Милеје, Симеон се сам потрудио и подстакао сина Стефана да га обнови. Он је то учинио имајући на уму јеванђељске речи о љубави према Богу, ближњима и оцу и матери. Испунио је и остало на шта га је отац обавезао остављајући му престо, о чему се говори напред

¹⁴ Соловјев 1925, 73, 76.

¹⁵ Костић 1936, 137; Радојчић 1943, 45–47

¹⁶ Анастасијевић 1913, 77 (нап. 1).

¹⁷ Костић 1936, 137.

у повељи: да буде милосрдан, да се стара о црквама и монасима и да се труди о сваком добром делу. Имајући пред очима часни живот својих родитеља и како су лепота овога света и власт, слава и богатство пролазни, док сиромаштво привлачи Божју љубав, Стефан се нада да ће га Исус Христос удостојити да стигне у Хиландар и да ту постане монах крај гроба свог оца светог Симеона.

Колико је та Стефанова жеља била стварна – ми то, разуме се, не можемо знати. Његов живот испуњен ратовима и борбом да очува престо, успешна и разграната дипломатија, крунисање за краља и његове женидбе – све би говорило против тога. А оно што Теодосије прича како је Стефан, много пре но што је замонашен на самрти желео да прими монашки образ, али га је од тога одвраћао брат Сава,¹⁸ могло би бити само лепо хагиографско казивање у склопу још једног Савиног чуда. Не смемо, међутим, занемарити оно што сам Стефан пише у својим књижевним саставима. Описујући Савино бекство на Свету Гору у Житију светог Симеона, Стефан приповеда како је један од слугу јавио родитељима да је њихов млађи син отпутовао из овога света (у манастир), а њихова прва мисао која их је у ужасу обузела била је: „да ли ће бити овај или други“.¹⁹ Ако то није наговештај да су и Растко и Стефан још у младости гајили љубав према монаштву, могло би бити одраз Стефановог расположења кад је (око 1216) писао очево житије. Стефанова жеља да у свему последује оцу, неспорна је. Примивши Симеоново писмо да буде ктитор манастира Хиландара, он захваљује Богу што му је дао оца који се „непрестано стара о души мојој и упућује ме на пут свој, да идем за његовим делима“.²⁰ На крају похвале светом Симеону молбено се обраћа оцу: „Пружи своју пречисту десницу, којом ме благослови у овом варљивом животу, и руководећи научи да идем за стопама твојим, ако и недостојна, ако и непотребна! Умоли Владику свога за мене, не би ли ме, превидевши моја безакоња, удостојио да се приближим и видим радост коју си спремио онима који га љубе“.²¹

Изучавајући Стефанову повељу Хиландару, Смиља Марјановић-Душанић је тачно уочила да се у њој преплићу животне слике Стефана и његовог оца Симеона. У тексту повеље је примењен особен литерарни поступак којим се исте одлике приписују и Немањи и његовом сину и наследнику, како би се остварила иста идеална схема владар-монах-светитељ.

¹⁸ Теодосије Хиландарац 1973, 160–165; Теодосије 1984, 154–158.

¹⁹ Стефан Првовенчани 1999, 46–47.

²⁰ Исто, 57–58.

²¹ Исто, 98–99.

Стефан се поистовећује с оцем „сећајући се часног живота славних родитеља“, а привучен и сам Божјом љубављу нада се да ће га Бог удостојити да буде поклоник у Хиландару и „неугашено светило“ крај гроба светог Симеона монаха.²² Држећи се превода повеље,²³ аутор је застао на пола пута, иако би му читање изворног текста и његово правилно разумевање снажно подржало тезу о тростепеној лествици духовног успињања Симеона Немање и Стефана Првовенчаног – од владара, преко монашења, до светитеља.

²² Марјановић-Душанић 1997, 109, 281–282.

²³ Стефан Првовенчани 1999, 58.

ЛИТЕРАТУРА

- Анастасијевић 1913: Д. Н. Анастасијевић, *Још о јодини смрти Немањине*, Глас СКА 92 (1913) 63–109.
- Блечић 1996: *Хиландар велика српска царска лавра 1198–1998*. Прир. М. Блечић, Београд 1996.
- Бубало 2010: Ђ. Бубало, *Када је велики жујан Стефан Немањић издао повељу манасиру Хиландару*, Стари српски архив 9 (2010) 233–240.
- Јерковић 1997: В. Јерковић, *Језик повеље великој жујана Стефана Немањића манасиру Хиландару*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XL/2 (1997) 123–138.
- Јерковић 1998: В. Јерковић, *Синтаксичке одлике Хиландарске повеље Стевана Немањића*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XLI/2 (1998) 19–33.
- Јовановић 2000: *Сћара српска књижевност – хрестоматија*. Приредио и превео Т. Јовановић, Београд–Крагујевац 2000.
- Јухас-Георгијевска 1998: Љ. Јухас-Георгијевска, *Природа и функција аутобиографских семената у српским повељама XII–XV века*, Књижевна критика XXVII (пролеће–лето, 1998) 7–23.
- Костић 1936: Д. Костић, *Учешће св. Саве у канонизацији св. Симеона*, Светосавски зборник, књ. 1, Београд 1936.
- Маринковић 1973: Р. Маринковић, *Почеци формирања српске биографске књижевности. Повеље о оснивању манасира Хиландара*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор XXXIX/1–2 (1973) 3–19.
- Маринковић 1996: *Писах и њихових. Аутобиографске изјаве средњег века*. Приредила Р. Маринковић, Београд 1996, 30.
- Марјановић-Душанић 1997: С. Марјановић-Душанић, *Владарска идеологија Немањића. Дипломатичка студија*, Београд 1997.
- Мирковић 1939: *Списи светиога Саве и Стевана Првовенчанога*. Превео Л. Мирковић, Београд 1939.
- Мошин и др. 2011: *Зборник средњовековних ћириличких повеља и њихова Србије, Босне и Дубровника*. Прир. В. Мошин, С. Ђирковић, Д. Синдик. Редиговао Д. Синдик, Београд 2011, 80–83.
- Новаковић 1912: С. Новаковић, *Законски споменници српских држава средњег века*, Београд 1912, 385–386.
- Павловић, Маринковић 1975: *Из наше књижевности феудалној доба*. Избор, редакција, превод и коментари Д. Павловић и Р. Маринковић, Београд 1975.

- Радојчић 1943: Н. Радојчић, *Да ли је Стефан Првовенчани био у Хиландару?*, Просветни гласник 59/1–2 (1943) 45–47.
- Радојчић 1966: С. Радојчић, *Хиландарска повеља Стефана Првовенчаној и моћив раја у српском минијатурном сликарству*, Хиландарски зборник 1 (1966) 41–50.
- Соловјев 1925: А. В. Соловјев, *Хиландарска повеља великој жупани Стефана (Првовенчаној) из јодине 1200–1202*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор 5 (1925) 62–89.
- Стефан Првовенчани 1988: Стефан Првовенчани, *Сабрани списи*. Приредила Љ. Јухас-Георгиевска, данашња језичка верзија Љ. Јухас-Георгиевска, Л. Мирковић, М. Башић, Београд 1988.
- Стефан Првовенчани 1994: Стефан Првовенчани, *Хиландарска повеља*, Књижевне новине XLVI/893–894 (1994) 36.
- Стефан Првовенчани 1999: Стефан Првовенчани, *Сабрана дела*. Предговор, превод дела и коментари Љ. Јухас-Георгиевска. Издање на српскословенском Т. Јовановић, Београд 1999.
- Теодосије 1973: Теодосије Хиландарац, *Живој светиој Саве*. Издање Ђуре Даничића приредио и предговор написао Ђ. Трифуновић, Београд 1973.
- Теодосије 1984: Теодосије, *Живој светиој Саве*. Предео Л. Мирковић, превод редиговао Д. Богдановић, Београд 1984.
- Трифуновић 1967: *Сџара српска књижевности*. Студија и избор Ђ. Трифуновић, Београд 1967, 48–58.
- Трифуновић 1975: Ђ. Трифуновић, *Примери из сџаре српске књижевности. Од Григорија дијака до Гаврила Стефановића Венцловића*, Београд 1975, 10–15.
- Шпадијер 2015: И. Шпадијер, *Алеџорија раја код светиој Саве и Стефана Првовенчаној*, ΠΕΡΙΒΟΛΟΣ, књ. I, Зборник у част Мирјане Живојиновић, Београд 2015, 113–126.
- Hafner 1964: S. Hafner, *Studien zur altserbischen dynastischen Historiographie*, München 1964.
- Korablev 1915: *Actes de l'Athos, V. Actes de Chilandar, II. Actes slaves*. Publié par B. Korablev, Византийский временник, Приложение к XIX тому (1915) 371–375.
- Živković et al. 2000: *Selected Charters of Serbian Rulers (XII–XV Century) Relating to the Territory of Kosovo and Metohia*. Edited and translated by T. Živković, S. Bojanin and V. Petrović, Athens 2000, 27–32.
- Živojinović et al. 1998: *Archives de l'Athos, XX, Actes de Chilandar, t. I. Des origines à 1319*, par M. Živojinović, V. Kravari et Ch. Giros, Paris 1998.

Branislav Todić

ON ONE PASSAGE IN THE CHARTER OF STEFAN NEMANJIĆ
FOR HILANDAR

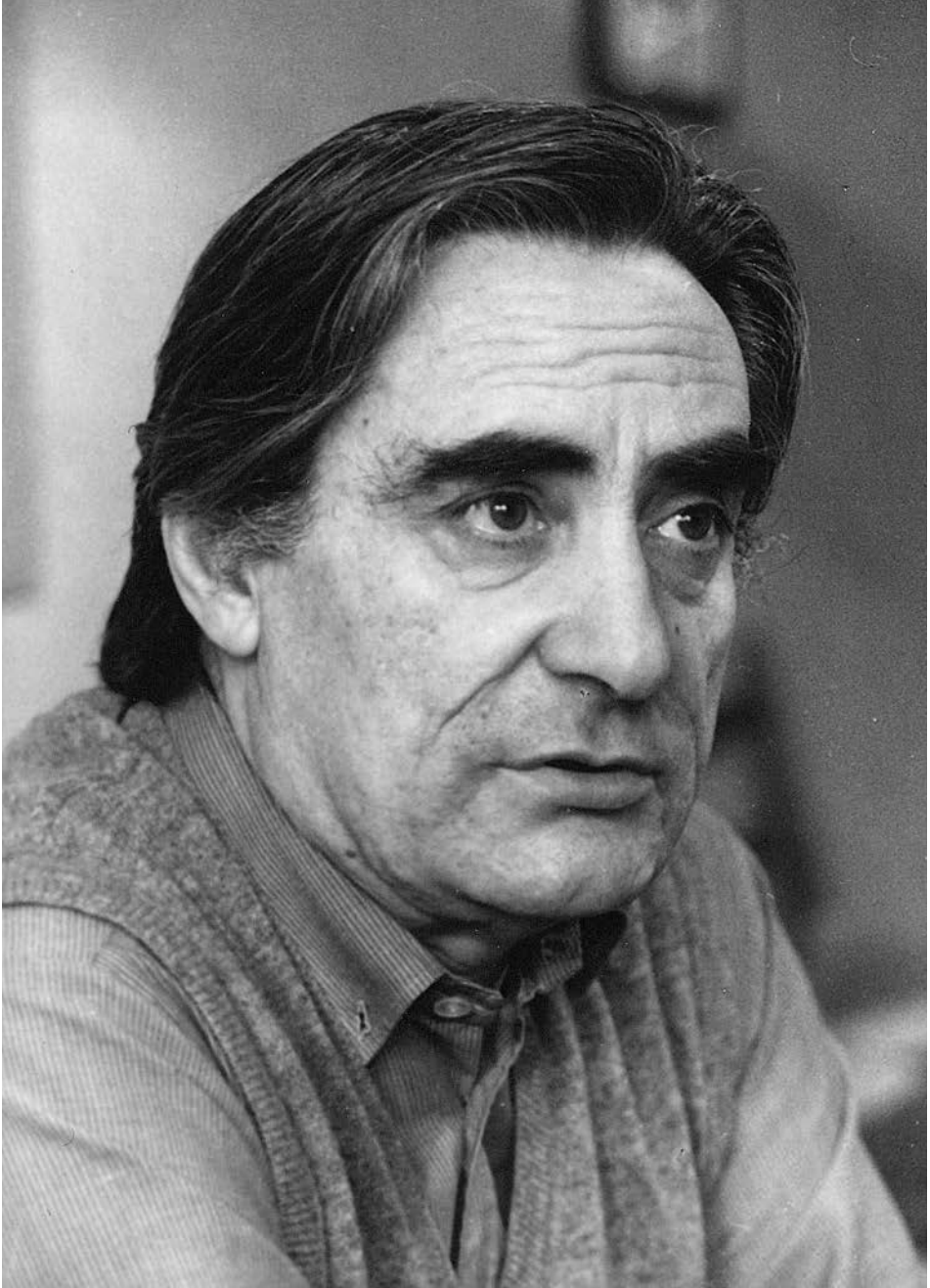
SUMMARY

One passage in the charter issued by grand *župan* Stefan Nemanjić to Hilandar (c. 1207) has caused much confusion over its correct understanding, which may best be seen from the translations of the charter into modern languages. It has been commonly accepted that in this part of the charter Stefan's expresses his wish to make a pilgrimage to Hilandar and the church of the Virgin by the grave of St Symeon the Monk. This passage should, however, be understood in a different way: Stefan hopes that God will find him worthy of being admitted to Hilandar and becoming its monk by the grave of St Symeon. Analysis of other texts written by Stefan provides evidence that he expresses the wish to enter monastic life elsewhere as well, and in order that he may, in that respect too, follow in the footsteps of his father, Stefan Nemanja, monk Symeon.

ЛИКОВНИ ПРИЛОЗИ



Сл. 1. Димитрије Богдановић



Сл. 2. Димитрије Богдановић, децембар 1985.



Сл. 3. Слева надесно: Драган Недељковић, Дејан Медаковић, јеромонах Хризостом (Столић), Димитрије Богдановић и непозната особа

Сл. 4. Слева надесно: Соња Богдановић (трећа), Димитрије Богдановић (четврти), Фрањо Баришић (пети) на промоцији Каталога ћирилских рукописа манастира Хиландара, САНУ, 1978.



Сл. 5. Здесна налево: Димитрије Богдановић, помоћник управника Народне библиотеке Милорад Најдановић, његова светост патријарх српски господин Герман, непосредно по отварању нове зграде Народне библиотеке (1973)

Сл. 6. Иво Андрић (други слева) у посети Археографском одељењу; слева надесно: Димитрије Богдановић (први), помоћник управника Народне библиотеке Милорад Најдановић (четврти) и манипулант у библиотеци Милан Јакшић (пети)



Сл. 7. Димитрије Богдановић (први слева) са Светозаром Радојчићем и супругом Соњом у Семинару за историју уметности Филозофског факултета

Сл. 8. Димитрије Богдановић (први слева) у Институту за историју уметности Филозофског факултета с Дејаном Медаковићем (у средини) и Радованом Самарцићем (здесна)



Сл. 9. Слева надесно: Димитрије Богдановић, Бранислав Црнчевић, Матија Бећковић, Дејан Медаковић, Душан Радовић и Стеван Раичковић на Светој Гори

Сл. 10. Димитрије Богдановић с колегама у Сентандреји: Стојан Вујичић (други слева), Динко Давидов (седи у средини), Сретен Петковић и Миодраг Јовановић (стоје здесна)

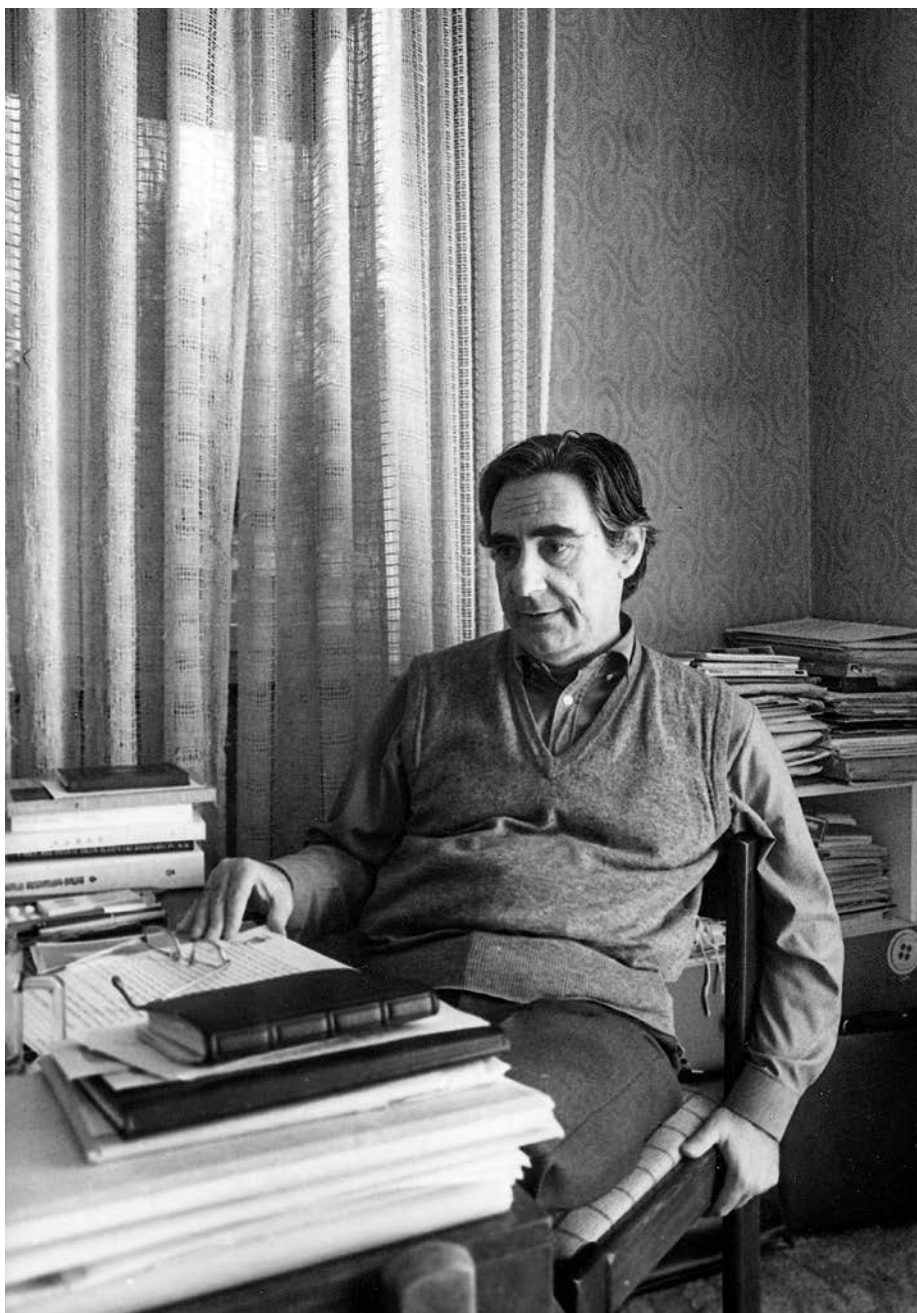


Сл. 11. Димитрије Богдановић с колегама у Раваници: Јованка Калић (прва слева),
Фрањо Баришић (трећи слева), Станислав Хафнер (пети), Радован Самарџић
(шести)

Сл. 12. Димитрије Богдановић с Димитријем Стефановићем у Великој Ремети



Сл. 13. Димитрије Богдановић држи предавање на Универзитету Колумбус (Охајо)



Сл. 14. Димитрије Богдановић у својој радној соби

IX F 70 (5 14)

Зборник ходошки

Ванф, IV + 188 + 3 ; 21,0 x 14,0 ; 16,5 x 8,5 ; 26 ;
 Чешкију изградисе

Сб. 1	1 - 8	зан. н. 1, 8
2	9 - 16	зан. н. 9
3	17 - 24	
4	25 - 32	
5	33 - 40	
6	41 - 48	
7	49 - 56	
8	57 - 64	
9	65 - 72	
10	73 - 80	
11	81 - 88	
12	89 - 96	
13	97 - 104	
14	105 - 112	
15	113 - 120	
16	121 - 128	зан. н. 128
17	129 - 136	зан. н. 129, опис. 139 , н. 131, опис. 135
18	137 - 144	зан. н. 140
19	145 - 152	зан. н. 146
20	153 - 160	
21	161 - 169	опис. н. 163
22	169 - 176	опис. н. 174
23	177 - 184	зан. н. 181, 184
24	185 - 188	зан. н. 185, 188 (отра жует.)

Све изградисе нешто да се
 знамо хождошки; он редовно
 попуни и додатком нешто да

фис. опис = VV

зам:
 Брест Праги. иже. до изградисе н. 8-9 Хождошка реконструкција
 црква Карл. мост; и оне вост заиме до н. 9' оже гуи: (Тол. 10 1, 8 et 9
 ex libro, Compendium Syntagmatis Matthaei Vlastensis continens, sec. XVI clar-
 taceo in 4., Bibliotheca metropolitana Carlovicensis, transmissa sunt).

до н. 130 оже гуи. Хожд. црква: Fol. isthoc, hunc spectat, an ad finem
 Codicis, incertum.

Сл. 15. Опис Ходошког зборника (Народни музеј, Праг), радни материјал

Leraan, 26. / 1345
 71, 81, 89, 97, 98, 106, 113, 129, 130
 Leraan, ч. бр. 32 (130/324)
 2, 16, 24, 29, 31, 32, 33, 35, 80, 85, 106, 113, 129, 130, 139
 Писку: саопштава за јуно-авоути (Онидров),

Неправилност, 141 н. (последњи, 141, само уредан);
 25, 5 x 19, 0 ; 20, 0 x 14, 0 ; (33 - 31, 32, 32, 27, 28)

Купо конструисан. Одредба:
 Остале словенице бити делом појасом, месецу (?)

16. 1 1-8 1812
 2 9-16
 3 17-24
 4 25-32
 5 33-40
 6 41-48
 7 49-54
 8 55-62
 9 63-69
 10 70-77
 11 78-85
 12 86-93
 13 94-101
 14 102-109
 15 110-117
 16 118-125
 17 126-133
 18 134-141

1. 14 месеца и 7 дана
 Недостатке уреду словеница
 1 36 дана појас. месеца
 1. 141 само уредан
 1. 24 месеца (24 месеца) (24 месеца са јуноу)
 1. 141 само уредан

1 x 0 = 0
 1 x 6 = 6
 1 x 7 = 7
 16 x 8 = 128
 141

Ложице, ознаке словеница не слажу се са Лиш.
 због обр. (?) која недостигају!
 14. 8 91. итд.

Сл. 16. Опис рукописа бр. 32 из збирке манастира Дечана, радни материјал

- (узне редослед)
- к 111) Синтагма Мавроје Властаре, срп.,
XIV в. Ђасур, 294 л. 290 x 225 мм.
Закони.
- (узне редослед)
- к 112) Синтагма Мавроје Властаре, срп.,
XVI в. Ђасур, 160 л. 320 x 245 мм.
- Минабилна окрета (с. Гаравањина)
- к 113) Капоци Матаје, срп., XIV в. Београд-
Шенит, 133 л. 230 x 155 мм. Закони.
- к 114) Манах, срп., крај XIV - прв. XV в.
Ђасур, 236 л. 255 x 175 мм. Закони.
- Законик (са законицима) као 108
- к 115) Манах, срп., крај XIV - прв. XV в.
Ђасур, 267 л. 220 x 145 мм. Закони.
- к 116) Законик, срп., Жол. Генадурја, XVI -
XVII в. Ђасур, 161 л. 210 x 145 мм.
Закони и други
- к 117) Ђорђевић, срп., XV в. Ђасур,
161 л. 210 x 130 мм. Закони.
162 140

Сл. 17. Радни материјал из 1977. године за Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)

САДРЖАЈ

Уводна реч	7
ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И РУКОПИСНО НАСЛЕЂЕ	11
Мирјана Бошков	
Тропар и кондак кијевском кнезу Владимиру у рукопису Данила Крпца	13
MIRJANA BOŠKOV	
A TROPARION AND A KONTAKION DEDICATED TO THE KIEVAN PRINCE VLADIMIR IN THE MANUSCRIPT OF DANIL KRPAС	33
Зорица Витић	
„Слово о житију светог Антонија“ Гаврила Тројичанина	35
ZORICA VITIĆ	
“THE SERMON ABOUT THE LIFE OF ST. ANTHONY” BY GAVRILO TROJICANIN	45
Јасмина Грковић-Мејџор	
ЧУДО, ДНЕЉ И ДНЕО У СТАРОСЛОВЕНСКОМ ЈЕЗИКУ	55
JASMINA GRKOVIĆ-MAJOR	
ЧУДО, ДНЕЉ AND ДНЕО IN OLD CHURCH SLAVONIC	66
Аксинија Джурова, Диљана Радославова	
Новооткрити фрагменти од Ловешкиа Дамаскин: ПРЕДВАРИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ	67
AХINIЈA DŽUROVA, DI LJANA RADOSLAVOVA	
NEW-FOUND FRAGMENTS FROM THE LOVECH DAMASKIN: PRELIMINARY NOTES	83
Климентина Иванова	
Панигирик № 282 од Библиотека та на Србјска та патриаршија в контекста на Балканска та кирилска книжнина	93
KLIMENTINA IVANOVA	
THE BOOK OF PANEGYRICS AT THE LIBRARY OF THE SERBIAN PATRIARCHATE IN THE CONTEXT OF THE BALKAN CYRILLIC LITERATURE	122

ТОМИСЛАВ ЈОВАНОВИЋ БИБЛИЈСКА И АПОКРИФНА ПОДЛОГА ПРОЛОШКОГ ЖИТИЈА СВЕТОГ ПРОРОКА ЈЕРЕМИЈЕ	123
TOMISLAV JOVANOVIĆ BIBLICAL AND APOCRYPHAL PATTERNS OF THE PROLOGUE VITA OF THE HOLY PROPHET JEREMIAH	142
Јанис Какридис по, последн, последоаџтнџ: ОТ «МЕТАФИЗИКИ ПРЕДЛОГОВ» К ИСТОРИЧЕСКОЙ ГРАММАТИКЕ	149
YANNIS KAKRIDIS по, последн, последоаџтнџ: FROM THE "METAPHYSICS OF PREPOSITIONS" TOWARDS HISTORICAL GRAMMAR	163
МИРОСЛАВ А. ЛАЗИЋ ОД БОЖИДАРА ВУКОВИЋА ДО ДИОНИЗИЈА ДЕЛА ВЕКИЈЕ: ИДЕНТИТЕТ И ПСЕВДОНИМ У КУЛТУРИ РАНОГ МОДЕРНОГ ДОБА	165
MIROSLAV A. LAZIĆ FROM BOŽIDAR VUKOVIĆ TO DIONISIO DELLA VECCHIA: THE IDENTITY AND PSEUDONYM IN EARLY MODERN CULTURE	185
КАТАРИНА МАНО-ЗИСИ НЕПОЗНАТИ ПРЕПИС СЛУЖБЕ СВЕТОМ КНЕЗУ ЛАЗАРУ И СЛОВА О КНЕЗУ ЛАЗАРУ ИЗ ТРЕЋЕ ДЕЦЕНИЈЕ XV ВЕКА	187
KATARINA MANO-ZISI AN UNKNOWN COPY OF THE SERVICE TO HOLY PRINCE LAZAR AND THE NARRATION ON PRINCE LAZAR FROM THE THIRD DECADE OF THE 15 TH CENTURY	201
АНИСАВА МИЛТЕНОВА АН УНЕКПЛОРЕД МАНУСКРИПТ ВИТН АПОКРИФА ИН ТЕ КОЛЛЕКЦИОН ОФ ВАЛТАЗАР БОГИШИЋ	211
АНИСАВА МИЛТЕНОВА ЈЕДАН НЕПРОУЧЕНИ РУКОПИС КОЈИ САДРЖИ АПОКРИФЕ ИЗ ЗБИРКЕ ВАЛТАЗАР БОГИШИЋА	226
АЛЕКСАНДАР НАУМОВ ТЕОЛОГИЈА У СПИСИМА ЂУРЂА ЦРНОЈЕВИЋА И БОЖИДАРА ВУКОВИЋА	227
ALEKSANDER NAUMOW THEOLOGY IN THE WRITINGS OF ĐURAĐ CRNOJEVIĆ AND BOŽIDAR VUKOVIĆ	238

ЉИЉАНА И. ПУЗОВИЋ ПРИКУПЉАЊЕ ПИСАНИЈЕ ПРЕМА КАТАСТИХУ МАНАСТИРА ХИЛАНДАРА (БР. 521): ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ СРПСКЕ ЦРКВЕ И НАРОДА КРАЈЕМ XVII И ПОЧЕТКОМ XVIII ВЕКА	239
LJILJANA I. PUZOVIĆ PIOUS DONATIONS (PISANIYA), ACCORDING TO THE KATASTICH OF THE HILANDAR MONASTERY (№ 521): A CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF THE SERBS AND THE EASTERN ORTHODOX CHURCH IN THE LATE 17 TH AND THE EARLY 18 TH CENTURY	263
ЈОХАНЕС РАЈНХАРТ СЛОВО (ПСЕУДО-)НЕКТАРИЈА ЦАРИГРАДСКОГ „IN THEODORUM MARTYREM“ (СРГ 4300; ВНГ 1768) У СРПСКОСЛОВЕНСКОМ ПРЕВОДУ	265
JOHANNES REINHART THE SERMON OF (PSEUDO-)NECTARIUS OF CONSTANTINOPLE “IN THEODORUM MARTYREM” (СРГ 4300; ВНГ 1768) IN A SERBIAN CHURCH SLAVONIC TRANSLATION	285
НАТАЛИЈА В. РАМАЗАНОВА СЕРБСКЕ СВЕТАТЕЉИ САВВА И АРСЕНИЈ В РУССКИХ ПЕВЧЕСКИХ РУКОПИСИХ	287
NATALIA V. RAMAZANOVA SERBIAN SAINTS SAVA AND ARSENJE IN RUSSIAN CHANT COLLECTIONS	297
ВИКТОР САВИЋ ПРЕПИС КАРЕЈСКОГ ТИПИКА ИЗ XVI ВЕКА (АХС 134/135)	299
VIKTOR SAVIĆ A 16 TH -CENTURY MANUSCRIPT COPY OF THE TYPIKON OF KARYES (AHS 134/135)	322
ЈОВАНА СТАНОЈЛОВИЋ ОРНАМЕНТИКА РУКОПИСНИХ КЊИГА МОНАХА РОМАНА (ДРУГА ЧЕТВРТИНА XIV ВЕКА)	325
JOVANA STANOJLOVIĆ ORNAMENTATION IN THE MANUSCRIPTS WRITTEN BY THE MONK ROMAN (THE SECOND HALF OF THE 14 TH CENTURY)	344
ЈАН СТРАДОМСКИ DWIE NIETYPOWE REDAKCJE KORMCZEJ ŚW. SAWY W ZBIORACH RĘKOPISÓW CERKIEWNYCH W POLSCE	357

JAN STRADOMSKI TWO COPIES OF AN ATYPICAL RECENSION OF THE NOMOCANON OF SAINT SAVA (KRMČIJA) IN RELIGIOUS MANUSCRIPT COLLECTIONS IN POLAND	373
ТАТЈАНА СУБОТИН-ГОЛУБОВИЋ Хиландар 608 (МИНЕЈ ЗА ДЕЦЕМБАР) – ВЕСНИК ПРОМЕНА У ЛИТУРГИЈСКОМ ЖИВОТУ СРЕДЊОВЕКОВНЕ СРБИЈЕ	375
TATJANA SUBOTIN-GOLUBOVIĆ HILANDAR № 608 (DECEMBER MENAION): THE HERALD OF CHANGE IN THE LITURGICAL LIFE OF MEDIEVAL SERBIA	397
ЈАНИС ТАРНАНИДИС Слика српске списатељске и духовне делатности у XIII и XIV веку која се јавља у синајским словенским рукописима пронађеним 1975. године	399
YANNIS TARNANIDIS THE IMAGE OF SERBIAN LITTEARY AND SPIRITUAL ACTIVITY IN THE 13 TH AND 14 TH CENTURIES AS REFLECTED IN SLAVIC MANUSCRIPTS FOUND IN 1975 IN THE MOUNT SINAI	410
СЕРГЕЙ Ю. ТЕМЧИН Образ св. Вассиана Константинопольского как модель развития культа св. Прохора Пшинского: гимнография и агиография	411
SERGEY Y. TEMCHIN THE IMAGE OF BASSIANOS OF CONSTANTINOPLE AS THE MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF THE CULT OF ST. PROHOR OF RČINJA: HYMNOGRAPHY AND HAGIOGRAPHY	425
БРАНИСЛАВ ТОДИЋ О једном месту у повељи Стефана Немањића Хиландару	427
BRANISLAV TODIĆ ON ONE PASSAGE IN THE CHARTER OF STEFAN NEMANJIĆ FOR HILANDAR	435
МАРИНА В. ЧИСТЯКОВА О јужнословјанских преводима Стишног пролога	437
MARINA V. CHISTYAKOVA SOUTH SLAVIC TRANSLATIONS OF THE VERSE PROLOGUE	455

СЕЋАЊА	457
ВЛАДЕТА ЈЕРОТИЋ ДИМИТРИЈЕ БОГДАНОВИЋ – У МОМЕ СЕЋАЊУ	459
КРАСИМИР СТАНЧЕВ С ДИМИТРИЕ БОГДАНОВИЧ В КОМИСИЈАТА ЗА РЪКОПИСИ НА СИВАЛ	463
ДИМИТРИЈЕ СТЕФАНОВИЋ СЛУЖБА ПРЕСВЕТОЈ БОГОРОДИЦИ У ЧАСТ И СПОМЕН ЧУДОТВОРНЕ ЈОЈ ИКОНЕ ВЕЛИКОРЕМЕТСКЕ: ОСВРТ НА ПРЕВОД АКАДЕМИКА ДИМИТРИЈА БОГДАНОВИЋА	469
ЛИКОВНИ ПРИЛОЗИ	473

SCALA PARADISI
АКАДЕМИКУ ДИМИТРИЈУ БОГДАНОВИЋУ У СПОМЕН
1986–2016

СЛОВЕНСКИ И СРПСКИ СРЕДЊИ ВЕК
Књига 1

Уредник серије
Јасмина Грковић-Мејџор

Издаје
Српска академија наука и уметности
Београд, Кнез Михаилова 35

Технички уредник серије
Виктор Савић

Обрада ликовних прилога, слог и прелом
Мирослав Лазић

Тираж
400 примерака

Штампа и повез
Службени гласник, Београд

© Српска академија наука и уметности
2018

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

811.163.1(082)

091=16(082)

SCALA paradisi. Академику Димитрију Богдановићу у спомен : 1986–2016 : примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности, од 26. јуна 2018. године, на основу реферата академика Јасмине Грковић-Мејдор и иностраног члана Анатолија Аркадјевича Турилова / уредници Анатолиј Аркадјевич Турилов ... [и др.]. – Београд : САНУ, 2018 (Београд : Службени гласник). – 487 стр. : илустр. ; 24 см. – (Словенски и српски средњи век / Српска академија наука и уметности. Одељење језика и књижевности, Старословенски одбор ; књ. 1)

На спор. насл. стр.: Scala paradisi. Scripta in memoriam Demetrii Bogdanović viri academici : 1986–2016. – Радови на више језика. – Тираж 400. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Библиографија уз сваки рад. – Резимеи на енгл. или срп. језику.

ISBN 978-86-7025-802-0

а) Старословенски језик – Зборници

б) Словенски рукописи – Зборници

COBISS.SR-ID 271614988